

САҢА ОЛОХ

Чурапчы улуунун хаһыата

2004 сыл
БЭС ЫҢЫН
17 КҮНҮГЭ
ЧЭППИЭР
№ 72-73
(9133-9134)

ИСТИН АХТЫҢ КИЭҤЭТЭ

Бэс ыйын 11 күнүгэр чабылхай талааннаах суруйааччы, тылбасчыт, литературнай критик, библиограф, Саха АССР үтүөлүк учуутала Н.Н.Павлов-Тыаһыт төрөөбүтэ 100 сылын туолла. Ити датага анаан Д.П.Коркин аатынан Спортивной Арбан аат музейыгар "Сомоҕо талаанга сүгүрүбүт" диэн ахтыҥ күүс ытылынна.

Николай Николаевич саамай таһаарылаахтык үлэстэбит, дьон-сэргэ билиминин ыбыт сиригэр Чурапчы сирэ, чуолдан интернат-оскуола буолбута. Бу киһи кини кытары биригэ үлэстэбит, атыһыт үлэстэбиттэ, педагогическай үлэ ветераннара И.М.Павлов, Р.М.Савин, С.Г.Старостин, И.Г.Михайлов, А.С.Коркина, үөрөнүмүтэ учуутал А.П.Спиридонова уонна РФ Суруйааччыларын союзун чилиэс, журналист П.П.Федоров-Сомоҕо уо.д.а. кини олохун карьеристтан истиг-иһирэх тылын абыннылар, дэлгиттэр суруйааччы, тылбасчыт, дириг билимнээх учуутал уонна кини быһытынан үрдүктүк сыаналастылар. Улуустары кинини билимнээх ситим директора В.А.Платонова уонна культуура управлениетын дуэобунаска салаатын сэмбидиссэй В.Д.Пингвина сыллар-хонуктар ааһан истактарын ахсан талааннаах тылбасчыт, суруйааччы Тыаһыт бэйэтин көмүгэр хаалларбыт дьолун кыаага сымалыбын туһутар, биер өйүнөн-санаанан салайтаран үлэлииргэ эттилар. Ахтыҥ киһэтэтин күндү ыалдьыттарынан Тыаһыт иллит оҕолоро, П.А.Ойуунускай кыргыттары М.А.Николаева, С.П.Ойуунскай уонна кинилэр чутас аймактара Г.И.Макарова-Дьуон Дьаһылы кыһа А.Г.Макарова буоллулар. Сардаана Платонова кинилэр аҕалара "норуот өстөөгө" аатыран хаайылыбыт саамай ыраахан кэмнэригэр Николай Николаевич көмө-тирэх буолбутун махтанан кэлсээтэ. Быыл савс Дьукускайга Тыаһыт уонна ийэтин Акулина Николаевна Борисова-Ойуунскай укулдарын эргикрин сүргүлүтүн итинэ Тыаһыт биер тоһонох талылыбыт айымньыларын хомурунньута күн сирин керен ээрин туһунан кэлсэбэтин мустубут дьон дохсун ытыс тыаһынан кэрлэстүлэр.

Интернат-оскуола Саха тылыгар уонна литературатыгар учууталлара М.Г.Колесова, Л.Д.Егорова уонна директору интэр үлэсэ солбуйааччы Л.А.Неустроева Тыаһыт "Кыстаанык" сөһүннүтүн быһа тардан оонньосон көрдөрдүлөр. Ахтыҥ киһэтэтин ЧРОСИО директора, РФ үтүөлүк учуутала Л.Т.Егорова салайан ытта.

Хайтыскаа: (хантаан ууга) Тыаһыт уола Н.Н.Павлов, М.А.Николаева, Тыаһыт сикэ Николай Павлов, С.П.Ойуунскай, А.Г.Макарова, Тыаһыт ийэтинэ А.Е.Гашкова, Д.П.Коркин аатынан Спортивной Арбан аат музейын талыгар.

"СО" общ. корр.

Спорт сонуннара

СПАРТАКИАДАБА – КҮҮСТЭЭХТЭР, БЫҢЫДАР, ХОРСУННАР

Бэс ыйын 11-12 күннэригэр П.Е.Баранскаа аатынан стадионго чөл олох обществота тэрмилбитэ 100 сылын нэһиликтэр икки ардыларынаабы сайынныгы спартакиада буолан ааста. Барыта 18 хамаанда, ол иһигэр улуус 16 нэһиликтэриттэн уонна Чурапчы сэлэниититтэн. 1-гы №-дэх иһигинэ Новгородтаабы уокуруктан хамаандалар күөн көрүстүлэр.

Спартакиада аһыллыта хамаандалар тэрийдэрин сабаларына. Өрөгөйдөөх музыка тыаһыгар добуулоллан биригэн-биер нэһиликтэн кэлбит колонналар киирэн истилэр. Спартакиада кытылаахтарыгар аҕардааһан улуус быһылга, СР норуотун хаһаайыстыбын үтүөлүк үлэһитэ И.Н.Аммосов, улуус ветеран спортсменнарын ааттарыттан СР үтүөлүк тренери И.Н.Павлов тыл эттилар. Бүгүгү күрэхтэһии чөл олох оҕорин тарбаһыга суыматын тоһоһоһуулар, сиука маассабай спорт улахан оруулаабын бэлмэтэтиллэр, үрдүк спортивнай ситиһиллери баҕардылар. Күрэхтэһии кылаабынай судууһа, дьаһалта спорка отделын начальнига Н.Н.Гуляев күрэхтэһии программанын билиһиннэрдэ, "Ким күөстэ – ол кыаймактын" диэн алгыс тылын анаата.

Төһө дараагы тымны тыаһалаах, өссө иккис күнүгэр ардыктаах буолбутун иһигэр 500 спортсмены түмүт дьаһал быһаан быһытынан кэмнэргэ ытыллан истэ. Илин-атах оонньуутун арыс көрүгэр эрийсимнээх күөн көрүстү буолла. Түмүк маннх табыста.

Армрестлингга дьахталлар үс ыһаһынан, эр дьоннор 4 ыһаһынан күрэхтэстилэр. Бойз-бойзни тэпэрсэн биэримнээх, ыһылаах-хаһылаах күөс быдыһаһын түмүтүнэн 60 кг Анна Степанова (Хатылы) кини да иһиликх сөгөрбөтө, 70 кг Сардаана Сабитова (Одьулуун), 70 кг үлөһ Алена Скрибина (Кытаанах) бастаатылар. Эр дьонго 60 кг Е.И.Христофоров (Хадаар), 70 кг Сергей Окунешиков (Мугудай), 96 кг Афанасий Сивцев (Болтоҕо) уонна 85 кг үлөһ Андрей Окунешиков кыһылааһынан табыстылар.

Мас тардыһытыгар 56 кг Валерий Степанов кини да туулапта, 62 кг Николай Барашков (Новгородтаабы уокурук), 68 кг Федор Иванов (Холтобо), 74 кг Александр Брызгаев (Чурапчы сэл), 74 кг үлөһ кирисимбартыга Петр Савин (Новгородтаабы уокурук) чемпионнарын буоллулар.

Гиряны аһымыга 60 кг Ярослав Сидатов (Бахсы), 70 кг Иван Гуляев (Алабар), 80 кг Афанасий Сивцев (Болтоҕо), 90 кг Игнат Демешин (Одьулуун), 90 кг үлөһ Иван Лазарев (Кытаанах) бастаах микстэни ыһылар.

Уста тэхтүрүккөн ойууга 14 спортсмен илин быдыста. Түмүккэ Василий Владимиров (Новгородтаабы уокурук) тэһтүрүккөн булбата. Кылыга 39 м 27 см, ыстаага 36 м 48 см, куобаха 33 м 95 см түстэ! Арылаах спортсмена Руслан Попов иһис буолла. Көрдөрүүтэ: кылыга 37 м 20 см, ыстаага 35 м 97 см, куобаха 30 м 72 см. Киниттан барт кыранан сабырытарбыт Дмитрий Мордускин (Хадаар) үлүс микстэ тигистэ: кылыга 38 м 21 см, ыстаага 34 м 59 см, куобаха 30 м 79 см.

Эстафетага хамаанда ахыттан 12-ли быһы кытына. Манна 6 мүн. 8 сек. көрдөрүлүк Новгородтаабы уокурук хамаандата эрлээхтик бастаата, киниттан 19 секундтан хаалыт Алабар хамаандата иккис буолла, үлүс микстэга Кытаанах хамаандата тигистэ.

Канат тардыһытыгар хамаандалар арыстын киһини туруордулар. Новгородтаабы уокурук хамаандата барыларын соһулаһан бастаата, иккис микстэга одуулууннар, үлүс хайахыттар хамаандалара табыстылар.

Велоспорт биһикэ урууку өттүгэр сөһө иккис тарбаһыта көрүт буолар. Нэһиликтэр толору хамаандалары туруоран күрэхтэһиигэ иһилэрттэрин түмүгэр дьахталлар уонна эр дьоннор саастарынан араһан хас дарагы дистанцияга илин быдыастылар. Ол курдук, 1,5 км 45-тэрттэн үлөһ саастаах дьахталларга Н.И.Тарасова (Одьулуун хамаандатын чилиэс) кини да иһигэр түбөрбөтө. 3 километрга 45-тэрттэн үлөһ саастаах эр дьонго Павел Митин (Хайахыт), 45-тэр дьизри саастаах дьахталларга Евдокия Казенкина (Арылаах) бастаатылар. 5 километрга 45-тэр дьизри саастаах эр дьонго Иван Пермяков (Мугудай), 35-тэр дьизри саастаах дьахталларга Клавдия Борисова (Хайахыт) хотулар. Онтон 10 км дистанцияга 35-тэр дьизри саастаах эр дьон күрэхтэспиттэригэр Василий Лукин (Хадаар) тэһтэһин булбата, хамаандатыгар олус наадалаах очколары тэһэн биэрдэ. Омон түмүккэ Хадаар хамаандата бастаата, Новгородтаабы уокурук иккис буолла. Бөһүтүтүк үлүс Кытаанах хамаандата тигистэ.

Чэпчэки атлетика. Одьулуун 100 метрэх дистанцияны дьахталларга 13 секундтан кэлбит Нелли Тарасова (Новгородтаабы уокурук), эр дьонго 11 сек. көрдөрүлүмүт Жора Неустроев (Болуур) тэһтэһэрин булбатылар. 200 метрга амза Нелли Тарасова, 400 метрга Василий Прокопьяков, 800 метрга Вероника Акимова (Новгородтаабы уокурук), 1500 метрга Илья Моисеев (Сыла) чемпионнаатылар.

Ууну ыстаныыга Нелли Тарасова утарсааччыларын барыларын куһарда. Көрдөрүүтэ – 4 м 28 см. Эр дьонго Егор Мохначевский 5 м 17 см ыстанан кыайылааһынан табыста.

Түмүккэ түөрт көрүгүгэ – канат тардыһытыгар, эстафетага, чэпчэки атлетикага уонна үс тэхтүрүккөн ойууга бастаах, велоспорка иккис, мас тардыһытыгар үлүс микстэри ылан 27 очконы хомуйбут Новгородтаабы уокурук бастаата. Маньаха сүүн тэһтүрүккөн ЧГФКСИ студентнара буолбуттарын бэлэтир наара. Кытаанах нэһиликкэ иккис микстэ буолла. Кини хамаандатын спортсменнара мас тардыһытыгар бастаах, канат тардыһытыгар иккис, гиряны аһымыга үлүс микстэ буолулар, атын көрүгүгэр куһаҥаа сукс көрдөрүлүстэр. Очкота–60. Бөһүтүтүк үлүс микстэга 69 очколаһыт Одьулуун хамаандата буолла. Кини спортсменнара гиряны аһымыга бастаах, эстафетага уонна велоспорка үлүс микстэстэр.

Ордук элбэх киһини Одьулуун (баһылык Л.В.Ефремова), Арылаах (баһылык Д.М.Лобанова), Хайахыт (В.Е.Федоров), Чэпчэки (баһылык Т.В.Адамова) нэһиликтэри кытынарбыттарын кылаабынай судууһа Н.Н.Гуляев аһынан бэлэтир. Онтон Бахсы (баһылык А.А.Захаров) уонна Соломонов (баһылык Н.И.Федоров) хамаанданы туруорбатахтар, физкультурнай институтка үөрөнөр студентнар нэһиликтэрин чэһини көмүскөн байлара биридирлэһэн киристилэр.

Р.СИБИРЯКОВА.

Бэс ыйын 9,10 уонна 11 күннэригэр Холтобо нэһилигэр Дирингээби народнай театр дьэтигэр үлүс киһини үмүрү тарпыт барт улахан дьаһал ытылынна. Бу күн А.Е.Кулаковскай аатынан норуот айымньытын республикатаабы научнай-методическай киһини, Чурапчы улуунун культуурага отделын научнай-методическай киһини уонна Холтобогоску "Үрдэ" культурнай-эстетическай кини тэрийдилэринэн хоровай ырыа конкурса буолан ааста. Конкурс Улуу Кыайы 60 сылыгар анаан "Ветераннар дуһаларынан кырдьыбаттар" диэн аатынан ытылынна. Барыта 7 улуустан уонна Алдан куораттан 6 хоровай уонна 6 ветераннар ансамбллара кытынылар. Ону РФ культуура туйгуна, Дьукускайдаахы культуура уонна искусство колледжын преподавателе Е.С.Попов председателлээх жюри көрдө, сыаналаста. Кини саастаабыгар үлэстэтиллэр: СР Правительствотун үлэһитэ, "Кыайы" тэһтэһин эппиэттир секретара П.И.Уаров, Арктическай государственнай культуура уонна искусство институтун үөрэх чааһыгар сэмбидиссэй М.К.Дарбашкеева.

ЫЛАМ ҮРҮҮ ТҮҮҮГЭТИГЭР

Өксөкүлээх Өлөксөй аатынан Норуот айымньытын дьэтин эппиэттээх үлэһиттэрэ З.Г.Сысолятина, Л.Е.Петрова уонна О.И.Зароженков.

Бу улахан түһүлгэҥэ биһиги улууспут чэһин Дирингээби ветераннар хордара (СР культуура туйгуна Н.П.Аммосова), Болтоҕогоску ветераннар хордара (сал. Д.Г.Жиркова) уонна "Чакыртан" "Кубэй" дьахталлар ансамбллара (сал. В.И.Окунешикова) көмүскэтиллэр.

Бастаах күн конкурсу үөрүүлээхтик аһыаһа анаан. Чэй иһитин сизирин-туомун кэнниттэн ыраах Алдан куораттан кэлбит хоровай коллектив концерта буолла. Иккис күнүгэ сэрэбиэй быһытынан конкурс түһүмэктэра, маастар-кылаас, семинар ытылыннылар. Бу күнү кыайылаахтар гала-концерттэра уонна сыһыаланан кыһаҥа түмүктэстилэр. Үлүс күн айылга күөнүгэр тахсан мугулааһыҥа, оһукайга анаан. Тарбаһыах иһинэ сахалык сизирин түһүлгэһэн оһорон аһаһын тэһилинэ.

Түмүккэ хоровай коллективтарга үлүс микстэ Нам улууттан кэлбит "Ийини" ветераннар хордарыгар (салайааччы Т.А.Гурьева) бэрилинэ, Дирингээби ветераннар хордара (сал. Н.П.Аммосова) 2-с, Майтаабы ветераннар хордара (сал. Н.П.Аммосова) 1-кы микстэ буолулар. Гран-при хайаһынынан "Алдан ветераннара" народнай хор ааттанна. Бу тэһилибитэ 18 сыл буолбут, улахан түһүлгэлэргэ кытта үөрүйэх, нууча уонна Украина народнай ырыаларыттан, сэрии саҕанаабы ырыалартан таһылыбыт баай репертуардаах коллектив. Кинини төрдүс сылын СР культуура туйгуна В.И.Солошенко салайар.

Ансамблларга 3-с микстэга Чакырдаабы "Кубэй" (сал. В.И.Адамова) тигистэ, Амма улууттан кэлбит "Кэтибэт кэрэ куоластар" (сал. С.Н.Алексеева) иккис, Алдан куорат "Рябинушката" (сал. В.И.Солошенко) маннайгы микстэ буоллулар.

Алдан народнай хорун салайааччыта В.И.Солошенко маастар-кылааһы ытта. Владимир Иванович хоровай ырыа методикаһыгар бэйэтин өр сылаах опытын холбурунан дьарык ыһылытыгар араас улуустан түмсүбүт түһүлгэ кытылаахтара бары ылаһа оһордулар. Ол кэнниттэн хор салайааччыларыгар "төгүрүк остуол" ытылынна. Манна жюри председатели Евдокия Степановна итэбастэри-быһаастары ылан туран үлүс субэни-амаһы биэрдэ. М.К.Дарбашкеева: "Билиһиги уустук кэмгэ дьон маннх түмсөн ылаһаһына, ыраах сиргэ ытыллар конкурса кытытаа олус хайаһаллаах дьаһал", – диэн махтанна уонна: "Өрүү да маннх ыһылы-туоһа сылдьыт", – диэн алгыс тылын анаата.

–Самаан сайыны көрсө бу конкурс барт үрдүк тэһтэһинээхтик ааста, – диэн бэйэтин санаатын жюри чилиэс З.Г.Сысолятина үлэһинэ. – Эйбэс-сайаас хаһаайыттарга, чорботон туран нэһилик баһылыгар Николай Михайлович Старостинга уонна директор Марфа Иннокентьевна Иванованан сирдэһэн конкурсу салайан ыһыт, сылаас аһынан хааччыйыт Холтобо культурнай-эстетическай киһини бары үлэһиттэригэр жюри аатыттан дириг махталын биллэрэбин. Бу көрүүнү фестиваль быһытынан сыл көгө-көгө ытыргыт буоллар диэн конкурса кытытыт ветераннар көрдөһүүлэра улахан. Манн "Кыайы" тэһтэһин эппиэттээх секретара Проккопий Иванович Уаров ис сүрэгиттэн өйөөтө уонна үрдүк таһымыга тэһтэһи диэн биһтэтик эрэһнэрдэ. Махтал буоллун жырдыары билимнээх биһиги ветераннарбытыгар. Ыалдьар-тумуулар диэни билимнээх, үлүнүк дьоллоохтук оһорор-гугулар баҕарабын.

Елена ДЯЧКОВСКАЯ, культуура управлениетын отделын сэмбидиссэйэ.

ЛИТЕРАТУРНАЙ СПИРАНИЦА

РОЗА ЧЕПАЛОВА

ЭДЭР ҮЧЧАККА

"Таптаатым" дин санаан
Халтайга эрэнимэ,
"Аналым бу эбит" дээн
Сүрэхин аймаама.
Көстөллөр эбит ээ олох
Эгнэ араас быстак дээн,
Күһабаага тэбэр онголуулаах
Түн-балай өйдөөхтөр.
Ыраас күүкүн харыстаан
Хара дыйга сыстайма,
Ол сымыйа "үтүтүнэн"
Экөөн-хаангын сүбүрдүмэ.
Өйгүн-тойгун булуна,
Кийи сизиринэн этэн-тынан,
Байа-байаа дьолу түстээн
Олоруо эгнэ, эдэр ыччак!

ОҢО СААС АХТЫЛБАНА

Сүрбүт-көптүт,
Үөрбүт-кулбүт
Күлүм-чабыл саастарым,
Ханна бааргыт билгилит?
Көстөн ааһар кэриэтэ

Күрөңсөөтүргүтүм,
Чыгыштан түтөн күрдүк
Бизден дымлаага бардаккыт.
Ол эрэн сайыагы кизэбэ
Сабагыт иккестээн эргилээн,
Чалалы күөх барахсан
Эргитер буоллаба аастыгы...

ТАПТЫБЫН
САЙЫНҢЫ АЙЫЛБАНЫ

Таптыбын сайыным
Дикти байлаах көстүүтүм:
Күн тахсар сарыалын,
Туманга суламмыт Эбэбин.
Саргыбын сүрөй маннылар
Дымлаах чыгыах ырыатын,
Сайа өксөр сиксээр тыал
Сөрүүкүт алыбын.
Көстөбүн кизэбэйт айылба
Скадарай сибэкки симаба,
Кизгэ, кизгээн сирдэрин
Күөх көбүөр хонууга.

НЬУРГУҢУН БАРАХСАН

Үрүг Айыы алгыһа —
Эн, ньургунун сибэкки,
Тон буору тобулан
Саас айы тыллааһын.
Сөбүбүн эн дикти,
Кэрэ, нарын байыаһын,
Ол эрэн өксөнү аһарар,
Тулуйар модун күүстээккин,
Сүрэхэ тылар тапталлы
Олус да сырдыктын, ырааккын!
Орто дойдуну Күтүтүнү
Туналыар ньурдээккин!

АЙЫ ДЬӨНӨГӨЙ

Сир симааһын кэрэтин,
Орто дойдун күнүн таптаан,
Бу субулар олох өрүтүн
Санаан дууһам долгулар.
Эмиз бу түлбөр
Көстөбүн эн мизэбэ.
Санаабын кынаттым
Көтүтүбүн ырааха.
Айар күт ымыга —
Айы Дьөһөгөй оҕото,

Сары кынакын сапсытан
Олонхо дойдутун ары мизэ.

АҢЫАБЫН ОЛ КЭМИ...

Кирен эрэр күнүм уота
Ол кэми санаатар,
Мин сорохсуйбут сүрүм
Эйигин кэтээр.
Аһыабын мин ол кэрэ кэми,
Эн биһи тапталытын,
Сүрэх уота кутаалы умайыта.
Барыта кэрэ даһаны этэ,
Онтон мин үөрэрим,
Эн мизэ этэр эгнэ:
"Куруутун таптам!" — дээн.
Ол эрэн ол саасы кизэбэ:
"Бараһаай..." — диктигин эн,
Аһыабын сиктигин
Саргыстаах хаамлытын.
Ол кэмтэн ыла мизэ
Олус санныар, харага,
Олох да суоһун кэриэтэ.
Оо, тоҕо эн бардың?!
Калий, добором, эргилит
Тапталы тилинээрэ,
Кийи ордон хаалбыт кыма
Хаһан да сиктибэтин туһугар!

МАРИЯ МАКАРОВА

Оҕо
Сорохсуй... Чуумпурон олорон
Сүрэхин иһилтээн,
Санаабын сааһылаан,
Уослун уһугуннаан,
Устуктук ураннаан,
Үтүмэн санаалары үмөктэтээн,
Үтүө иһиллэри үксэтээн,
Төбөбүн үлэлэтээн,
Тылы тылга дьүөрэлэтээн,
Кэрэ тыллары кэксилэтээн,
Иһилибин иһэтээн,
Санаабын сайа этээр
Мин хоһоон айабын.
Хоһооннорум миккээрэ

көмүстээбэр күндүтэр.

Олоҕу, тапталы, айылбаны
Хоһуйар аналлаахтар.
Мин — айылба оҕотобун,
Мин — Күйбэр сорохсуйбун.
Мин кийин кэрэксээр кэрэбин,
Мин олоҕу таптыбын,
Ол иһин дьоллохтун.

НЬУРГУҢУН

Халдыаһыга ньургуннар
Бөлөх-бөлөх үүмүтүтэр,
Тымыыттан, тылтан чабыйбакка
Тырымны сандарбыттар.
Хазар анныттан быгар
Мангайгы сибэкки —
Тон буору тобулу үнэн тахсар
Нарын-намчы ньургунун,
Кийит кыас оҕо күрдүк
Сырдыгынан тырымнытын.
Сиргэн-буортан тайыт күрдүк
Ырааһынан сыдыаа
Туналыа сырдыгытын.
Саас илдинтэ,
Айылба бэлэбэ —
Эн олус күндүтүн.

СИБЭККИ

Сибэкки, кэрэксэн сибэкки,
Симэз от булангын
Саас айы тыллааһын
Симилит хонуубун.

Айылба дикти бэлэбэ —
Кэрэ-нарын сибэкки,
Күн уопуттан күүс ылан
Сир үрдүн кэрэксээрин.

Намын-намчы дуһаһугунан
Кыас оҕону санааһын,
Килбик кыасчаан күрдүк
Камкээринэ туттаһын.

Кэрэксэн сана кыла
Сибэкки күрдүк арылтан
Ситэн-хотон тыллааһын,
Тапталга тардылаһын.

Сибэкки нарын талыммын

Балаккис эйикэ,
Таптал иһиг тылларын
Этээрим эйикэ.

Таптыаһын сибэкки —
Айылба скадарай бэлэбин,
Харыстыаһын кымы —
Нарын-намчы сибэкки.

ИЭЙИ

Сайын сарсыарда эрдэ туран
Таһырдыа табыстаһына
Күөрэгэй ырыата,
Чычыах саҕата,
Кэбэ этэрэ
Дикти муһага буолан
Кулааһар куулар.
Өр таалаан иһигин
Иһилибин сибирдэх сипсирим,
Оддуулуун ыт-ыраас халлааны,
Ыймактыбын сөрүүн салгыны,
Уруйдууун уһуктубут айылбаны,
Айаллыбын сана күнү.
Оччоҕо дикти иэйи

нарыннык куулар,
Баһарабын тугу эмэ айылгыт,
Олоҕу кыта тэһгэ хардымтыаһын.

САХА ТЫЛА

Сорохор саппаһыбыт санаабын сайдыр,
Сорохор үөрүүн тырымналар,
Таптал тылларын нарылаан, наардаан
Хоһоонунан эгитэр,
Иһилтээн-иһилтээн тылларын сангардар,
Иһигин-иһигин ырыанан этэр-туотар
Барба баай сүдү күүстээх
Өбүгэлэриг тылара —
Саха тыла.

ЭЙИЭХЭ

Эн сүрүм мин аттыбар,
Сорохсуйуу курус тыына
Дуһабын куулар.
Санаабын үлэстэр,
Субалатар-амалатар,
Үөрүүбүн-хомултобун
Тэһгэ аһардаһар,
Күндү кийим, эн сүрүм.
Хайдах тапала суох
Бу хаалбыт олохтор
Олоруктун билбэллэн.
Ол эрэрэн эн тапталың
Олоҕу тухары сымлааһа,
Сырдык сулус буолан сирдээбэ.

СААС

Аламай манан күн санааргычы тыгар,
Ыт-ыраас күөх халлаан мандээрэр,
Сижир тыал сирдээккэн үрэр,
Ньургунун тылар,

От-мас көбөрөр,
Тух барыта тиллэр
Саргы кэмэ — саас!

Айылба уһуктар,
Күс-хаас кэтэр,
Дуһа үрэр,
Сүрэх күүсэ тэбэр,
Сирэй-харах сырдыр
Дикти кэмэ — саас!

Оҕо аймах саргыһыйар,
Таһырдытан араһа,
Ыраа-тойук диксирээр,
Көр-кулу үксээр,
Айылба таптал куулар
Кэрэ кэмэ — саас!

ТАПТЫБЫН

Таптыбын төрөөбүт ийэ дойдубун,
Көбөрөр күөх халлаанын,
Кийиккэр кизгэ Күйбэр,
Куоратым тутса турар көстүүтүн,
Улуу Лека түлүгүннэр долгунун,
Барба баай хара тыам көтөрүн-суурарин,
Сайыгы сарсыарда

ыраас чөбүк салгынын,

Саасы айылба уһуктутун,
Сага күн тахсытын,
Хатын мас суутунун,
Тэһгэ сибирдээх тэһилбиринин,
Иирэ талах сипсиринин,
Скадарайдык сибэккинэн
Симилит алаһым хонуутун,
Кийи тыага кэбэ этэр кулаһын,
Үлэстэн куулар күөрэгэй ырыатын.
Таптыбын тулабын,
Дикти кэрэ айылбаны,
Ити үрүн турар сибэккилери,
Ол көстөр үрдүк хайалары,
Тэһгэ тинтэрдээх,
Барба талахтардаах ойуурдары,
Дьаһан миннигэс сытынан

дыргыйар чарангары,

Чычып-чап саҕалаах чычыахтары,
Сибэккитэн сибэккигэ көтөр лыахтары,
Сардааналаах кырдаллары.
Таптыбын дым кэрэ кэмэрин:
Тыыс тымыһы кыһын,
Күүтүлээх сандархай сааһы,
Күөбүнэн чэлгийэр куйаас сайыны,
Сөрүүн камус күнүнү.
Таптыбын дуһаны долгунар,
Ийиккэр үрдэтэр ариаккэс ырыалары,
Нарын-намчы саам кыһын үгүлүлэрин,
Хомоһой хоһооннору,
Ус-уран тылаах олонхону,
Өбүгэлэриг баар-суох оһукайдарын.
Таптыбын, таптыбын, таптыбын!...

БӨҮӨЛЭГИМ КИЭНЭТЭ

Санаан сайын кизгэ
Алаас ийэ мутукка, сибэкки сытынан
Дыргыйыта үчүгэин!

Тигэрэним ийэ араас өһүөх:
Манан, аранас, күөх
Сибэккилэринэн симилитэ кэрэтин!
От-мас чэллэй сыты күөбүнэн
Ситэн-тутсан чэлгийбитэ диктитин!
Чугас кэбэ этэрэ,
Бараһаһылар төттөрү-таары көтөлөрө,
Уйа туттан симилитээн
Оҕо таһааран чып-чап аймааналара,
Оҕус айаатыра,
Ынахтар мангырыллары,
Ньирэйдэр мангырыллары,
Ынах мыр дыкталлар сагалара,
Бу күөхө, кизгэ оҕолор мустан
Оонньоон айдааралара,
Бөһүөлөк ийэ тыаһынан-уһуулан
Бир кэм тигини олоһоро бардин!
Сотору ыам бүтөн
Ынахтар, ньирэйдэр уоскуйаллар,
Сага-иһа, тыас-уус камырыр,
Бөһүөлөк ийэр-чуумпурар,
Утуларга бөлөмнөр.
Сыныанналар дымнор барахсаттар
Күүсүкү түбүктээх үлэстэн,
Сарсыгы күөгэ
Күүс-санаа ыһыллар.

САНААЛАР

Кийи баарын тухары санаа баар.
Кийи санаанан олоһор.
Баалар араас санаалар:
Баба санаа, быстах санаа,
Үүтэй санаа, кулаһан санаа,
Сырдык санаа, харага санаа,
Саарбах санаа, барбах санаа,
Ыраас санаа, кирдээх санаа,
Ыра санаа, тутак санаа,
Кизгэ санаа, кыраһас санаа,
Кылаанак санаа, симлаһас санаа,
Күүстээх санаа, мөлтөх санаа,
Уһун санаа, кылгас санаа,
Уруу санаа, биллэнги санаа,
Өһөс санаа, дьабир санаа,
Ис санаа, тас санаа,
Сарыардаагы санаа,
Күнүк санаа,
Кизгэги санаа,
Түргү санаа...
Санаа түтүлээх, тахсылаах,
Сырдык санаа харага санааны
Кыйар күүстээх.
Санааны санаа солбуйар,
Санааттан санаа салбанар.
Санааттан санаа санаалары
Саныбын күнү быһа,
Санааларбын сааһымын.
Санаалар тыннаахтар.
Сыл-сырдык санаалары
Көтүтэ таһаарыаха,
Харага, кулаһан санаалары
Хаайыаха, хатыаха,
Халбарычы аһыаха,
Төбөҕө, сүрэхө, дуһаа
Төрүт чугатаһыаха!

Арылаах.

ДЫЛЛАР УОННА ДЬОННОР

УУ КУТТААХ УЙГУЛААХ ОЛОБУ ТҮСТЭЭБИТЭ

(Педагог, учуонай-агроном В.Ф.Ермолаев сырдык кэриэһигэр)

Василий Федотович Ермолаев (1928–1991 сс. 09.XI) байэтин көлүнэтин биэр чымылай, сайааһас майгылаах үтүөкүнээх уоһунтэ, үрдүк културалаах педагога, талааннаах тарыхсунучу учуонай-агронома этэ. Оройуон аһара сирдээх совхозка сободох агрономунан, тыа хаһаайстыбатын управлениетыгар кылаабынай агрономунан үлэстээбитэ. “Бааһынаттан үрдүк үтүгүнү ылан үтү-эти дэлэтиэхпит!” хамсааһын энтузиаст-тарыхсунучу буолбута. Элбэх сыллаах оту, сиппээс култураларын ыһыны тартууэччи-эмиз киини. А.Т.Кузьмина, А.Н.Пестерева курдук билиинлээх ыһыныксыттар, аатырбыт-сураабыт бурдугу үлүнэрээчилэр А.Н.Кардашевскай, Н.Е.Яковлев үрдүк правительственной, государственной наһараадаба тиксикиттэрэ.

Пансиэда тахсан баран, кэлин улаханньык да ыарыйдар, Василий Федотович научнай-чинчийэр үлэһэн утумунуоһу дьарыктаммыта. Ол курдук, “Хортуоллунуу рассадалаан үүнэрин”, “Чурапчы олонхотуттара”, “Уу долгун куттаахтара” дьон уонна сир оҥоһуутун историкатытан, саха олонхотун үөскээһинин, ону тэнгэ энографическай-этнографическай тустарынан барыта 7-8 кинигэни таһаарарбыта. Эмиз бу темаларга элбэх ыста-тыалары, субэлэри суруйбута. Олортон үсэ бэ-чээтээнэ иликтэр. “Уу долгун куттаахтара” кини-гэтин кириитигэр суруйбута болломтону тардар. Манна сир оҥоһуутун културата киһи аймах ис-торикта сайдарыгар үтүлүүчү суолталааһын ый-ар. “Киһи обществога хомуйсуу, бултааһын, сүөлүнү иитиҥ быһытыгар-майгытыгар 5 маһууһун сыллар усталара олорбут. Ити үтүмэн үтүс үйэлэр тухары нэһилииньээ аһаана оччо эбиллибэтэх, общество сайдытыгар быһаары-лаах хамсааһыны ситислээтэх. Аныгы эпоха эконо-мическай, общественнай, культурнай өттүнэн үтүлүүчү сайдыылааба, нэһилииньээ лаппа эл-

бэһинэ, научнай-технической прогресс би-лингвистика тийиһиэ баара-сураа кэлин 7-8 тыһыанна сыллар усталарыгар ситиһилинээ. Бу улуу түргэн уонна үтүмэн сайдыы сүрүн усулуо-буйатынан киһи аймах аһылытын сирин оҥостуу-тан хааччымыта буолар. Киһи аһылытын хаач-чынытыгар сирин оҥостуу үтүлүүчүлүк оруу-лун туһунан О.Роде манньык бэлэтиир: “Сүөт-таһынар көрдөрүүлэринэн, тэнгэ кэмэйдээх сиргэ сүөлү иитиһиэ бултааһынааһар 20 төгү, оттон сирин оҥостуу сүөлү иитиһиһээһар 25-30 төгүл көдүүстээх эбит. Ол иһин эргэ эрэ 700 сылларын кэминтэн нэһилииньээ тэтимээхтик эбиллэн илэпит” (1965 с., 52 стр.).

Билингвистика экономической, общественной, культурнай уонна научнай-технической өттүнэн үрдүк сайдыылаах эпохага сирин оҥостуу про-грессивнай орулу хайдак да намыталылан са-тамкыт. Ааспыт бары эпохаларга сирин оҥостуу ханньык баһарар норуот производственной кул-туратын үрдүк сайдыылааһын туһунан буолар. Сахаар өбүгэлэр былыргы нулусуулуээх сирин оҥостуу кулдук үрдүк производственной кул-туралана сылдыбыттарын туһунан аһаарчыла-ры билиһиннэрэргэ соруктанан суруйду: “...дири бу кинигэттигэр автор уонна бу үлгэ аһаарчылар кинэн араҥаларыгар көрөһүннэрэр эрөөт.

Энтузиаст-новатор, улуус учууталларытан тахсыбыт учуонай Василий Федотович Ермолаев кэриэтин төрөөбүт улууһа үмүкүт, үтү-аһы дэ-лээн өрүһүлэр дохуоттаах салаабыт буолла. Новатор үтүэ үлэһин сайдааччы, таһааннаах “Чу-рапчы” кооперативе директора А.Т.Ноговицын са-лайар коллектива саха аһын аһылытын бэлэмнэ-эн улуутун, республикатын аан дойдуга аһырта. Республикага биэр бастаһын Мугудайга ас-уөл комбинатын аста. Дьэ, онон ооруктут чуолкай: сиртэн үүнүү бары көрүүн уонна бурдугу дэлэ-

чи үүнэрин. Кырата 5000-6000 тонна бурдугу ылан, экономика өттүнэн байэни байэ салааһы-ны ситиһиктээхтэ. Итинэн учуонай-агроном үйэтин тухары ыра оҥостубут, онгун күүһэ кыай-арынан олоххо киллэртэрэ сатаабыт нулусуулуэ-эх сирин оҥостуу културатын олоххо киллэрэ-идеята дьэ илэ-чаччы олоххо киллэрэ буолла. Улу-успут үтүс бөһүөлэктэригэр сайынгы үү сүрдэр өдөрөдүөдүтүрүнэн төһө баһарар үтүу туһанар, тууу барытын үүнэрэр кэтэһиллээх кэм кэлэ. Бу быһаҥ илгэлээх ууну бааһыналарга киллэрэн бурдук, хортуоллуну, халпыһыта, оҥуруот аһа үүнэриллэрэ аны байэбиттэн эрэ түтүлүкээх.

Василий Федотович 80-с сыллар бүтүлэри-гэр кээк ыаллы оройуоннартан сирин оҥостуу иһинэн уонна үлүүнү ылым кэмэйдээн “Чурап-чы аһыны да хаалылааһын бэлэтиэбитэ. Уу саллааһа кэмчигин ыйбыта. Ол үрдүнэн оройуон соекозгара бааһыналарыгар “Сигма”, “Волжанка” уо-д-а. ууну халытар системаларынан, атын да гидротехнической ыһааларынан, туууларынан, холбоһор, регулятордары туһанан сүөлүнэн гек-тардаах бааһыналары нулусуу эрэллэрин, сирин кытта үлэ културата түлсүбүтүн билинэр этэ. Хо-моһуох иһин, 90-с сыллартан саҥаламмыт улары-та түтү, дьиксий рынокка кирири, реформалар бедөт государственной тариллалары сүөх оҥорбуттара. Кылаабынайа, улуус үтүс бар дьон-нун бурдугу, хортуоллуну, аһын да културалары ыһааһа үтүкэй бэс билэр сирдэригэр матар-да. Айаарылы саһаан, тус бэйэм туруорса, суруйа сатаатым. Холбоһор, оҥурула миро-оройуоннар олоһоочуларга сүөлүнэн гектардаах бааһына-ры (сирдэри) сайһаарган, булагын бизиртэлээхэ дьон. Бурдугу ыһы, хомуйан куурдуу, ыраас-тааһын, сизмэни талын, норуот ыһаатынан куруулуэһин кулдук курууһунээх үлэлэри бары саба түһөн толоруоһа. Сир оҥоһууттар бүтүн

улуус дьонун туруордоһа эрэ кыайахпыт, оч-чөбү эрэ аныгы техниканы булулуохтут. Бурдук ыһытын чөлүгэр түбэрэн, сага телелогиянан гектартан 15-20 центнери ылан, талыт оҥуруот аһын хааччынан быстах кураангыга жотторбот олохтонуохтут. Ыһааты сиргэ үлэстээхэ. Киһи-эхэ норуоллут бастык бааһын-сирин бэс билэр дьингээх хаһаайын буолар үрдүк аһаһын өйдөтүүхэ.

Бастагы Президентимит М.Е.Николаев илин эһэрэ, бастагы учарат чуратчыларга, уу долгун куттунун өрүһүөн, өлүгэ эбэбит илгэлээх уутун сизтэран аһалла. Үйэбит тухары суоһаабыт уу-бут кэлэ. Уулаһыныт. Кырдааһас киһи сизэри-нэн, үөрүүбүн үлэстэн, манньык этиилэрдээхтэн: 1. Бу сүдү балаһы илин эһэр хайдак кедүүстээх-тик туһанар туһунан научнай субэлэри бизэрэр “Уу устээбим” сокуону ыһааһа. Онно туһааныны сэргэ ууну, экологияны харыстааһыны олохтосо-ха. 2. Бааһыналарга, ходоһаарга сир хырысн ал-дылпат ыстарар агрегаттары байэбит ресубли-кабытыгар аһааһа. Кээк бааһыналарга тыл кулунун үлэстэтиллэр станция-автоматтары оҥоруоһа, улакан шистерналарга ууну хаайдаа-тын, түмүн дьаалатынан (автоматически) ыста-рын. 3. Сабугар үрдүктэн ууну ыһа тулар дьобус шистерналары туруоруоһа, ууну турбаларынан бизэр турдуһунар.

Мин эрэбэбин нэһиликтэр уонна оҥуруолар салалталара байэлэрэ бастагы тылы кетөөдүлүтүтэр. Оттон МТС оһоо балам дьон. Нэһилииньээ ыһаһа чаччы. Улуус Мунһага аһаан дьүүлэһэн, кээкили быһаарыа. Кэлэр сыл-га Улуу Кыайыы 60 сылын көрсө ыһы иһинэн улу-ука 4000-5000 гектарга тиздээххэ.

Р.САВВИН,

улуус Бочуоттаах гражданина.

"УЙГУ" ЫҤЫАҤЫН ПРОГРАММАТА

Буолар сирэ: Чурапчы сэлэиньээтэ, Маҥаһы ыһаах түһүлгэтэ.

Буолар күнэ: бэс ыйын 21 күнэ.

- 11 ч.00 м. – Ыһаах аһылытын сирэ-туорма.
- Тэрилтэлэр парадтара.
- Сэлэиньээ дьаһалтата, чалдыттар эбэрдэлэрэ.
- 13 ч.00 м. – Түһүлгэлээн аһааһын (тэрилтэлэринэн чэй иһитин, саа аһын, түһүлгэ киэргэтигин көрүү).
- 14 ч.00 м. – Сахалыы өбүгэ соннууларын күрөбэ.
- Оһуоккай этээччилэр күрэхтэрэ.
- “Ийэм, аһам уонна мин сахалыы таһаабыт” саха таһааһын көрүүтэ.
- 16 ч.00 м. – “Чөл олох – кээкил төрдө” тэрилтэлэринэн фестиваль кы-айымылаахтарын концерта.
- 17 ч.00 м. – “Алаас сибэккилэрэ” оҥо айымнытын конкурсун түмүгэ (“Айыллаан” СК).
- 20 ч.00 м. – Ыһаах түмүгүн таһаарыы.
- Оһууулуээх лотерея (Маҥаһы түһүлгэтэ).
- 22 ч.00 м. – Түүнүгү шоу-программа (КСК, “Айыллаан” СК).

Чурапчы сэлэиньээтин дьаһалтата.

"УЙГУ" ЫҤЫАҤАР ЫҤЫТЫПТАР КОНКУРСТАР БАҤАҤЫАНҤАТАРА

1.Түһүлгэ конкурса

Манна ирдэнэллэр:

- ураһа, түһүлгэ киэргэллэрэ;
- сааа талыы аһын быһастаһа;
- сахалыы таһааһын таһааһы маассаһа;
- чэй иһитин церемонията.

Кыайылаахтар баллара сыл устата ыһаахтар тэрилтэлэр икки ардыларыгар куоталаһы түмүгэр кириэр.

Кытартыт туһунан билсэр телефоннарыт: 41-317, 41-812 (культура управлениета), 41 - 053 (сэлэиньээ дьаһалта-та).

2. "Ийэм, аһам уонна мин сахалыы таһаабыт" саха таһааһын көрүү балаһыанньата

Тэрийээччилэр: культура управлениета, дьыэ кэргэн уонна оҥо аймах дьаһалаларыгар өдөл, “Ай” народнай студия.

Сыала-соруга: саха таһааһын билингвист олоххо олобуран дьыэ кэргэнинэн тиктигин пропагандалааһын, үтүө үгэскэ ку-булутуу, сааа таһааһын оһуорун-мандарын үйэтигин.

Ирдэнэллэр: сахалыы таһаа ситэри буолуохтаах (киэ-

гэлэ-симэргэ), ийэ, аһа уонна оҥо (сааһыттан түтүлүгэ суох), о. э., кыттааччы байэтин таһааһын көмүсүөхтээх. Дьыэ кэргэн биридди концертнай нүмэрдээх буолуохтаах. Кыттааччыттан 100 солк. ус-нуос ирдэнэллэр.

Жюри сыаналыыр: тигилибит таһаа хаачыстыбатын, саа-лыы таһааһа сааа сүүрээни киллэрини.

3. Оһуоккай күрэхтин балаһыанньата

Тэрийээччи: Чурапчы сэлэиньээтин дьаһалтата, культура управлениетын информационнай-методическай киһиз.

Сыала-соруга: оһуоккай сайдар кээкилин өрө көтөбүү, эдэр ыччакка оһуоккай аһыын иһэри, оһуоккай утумунуу сааа талаан-нары көрүү, таһаарыы.

Күрэх усулуобуйата: кыттааччы сааа хаачыһаамаат, тэ-рилтэлэртэн 2-ли киһи кыттар; оһуоккайын тылын сурутууан тутта-рар.

Сыаналанар: сахалыы таһаа-сааа, түһүлгэтин киһиз, эти-тин уһуна, хомоһой тыла, куолаһын кэрэгэ-чуора, туттан-хаһтан этэрэ.

Кыайылаахтар анал бириистэринэн уонна дипломнарынэн наһараалланыахтара.

Күрэххэ кыттын усулуоһа – 100 солк.

Кытартыт туһунан сайаалканы бэс ыйын 18 күнүгэр дьэри манньык телефоннага түһэрэйт: 41 - 317 (культура управлениетын норуот айымнытыгар уонна социальной-культурнай үлэбэ инфор-мационнай-методическай киһиз).

БОЛҤОЙУНҤ БОЛҤОЙУНҤ БОЛҤОЙУНҤ!

Бэс ыйын 21 күнүгэр киһиз 20 чаастан Маҥаһы ипподромугар бырааһынньыктаагы ЛОТЕРЕЯ оһонноһор. Бириискэ бааллар: холо-дильник, спутниковай антенна, телевизор, дьикээри кинотеатр, видеомэгнитофоннар уо-д-а. сыаналаах бириистэр.

Дьоллоох илиилээх сүүйээччигэ СУПЕР-БИРИИС – УАЗ -39099 МАССЫНА! Лотерея сүүйүлэрэ тутта хаһааһыттарын булаллар! Билиэт сыаната – 50 солк. Ыларга тизгэйиҥ!

"Алаас сибэккилэригэр" ыһааһыт!

Бэс ыйын 21 күнүгэр киһиз 5 чаастан “Айыллаан” СК “Алаас си-бэккилэрэ” оҥо айымнытын түмүк концерта ыһааһыт. Билиэт сыа-ната – 50 солк.Төрөппүттэр харчы төһөн көрөллөр. Кэлин, сыл-дыын, оһолор талааннарын көрүҥ!

П.Е.БАРАХСАНОВ КЭРИЭҤИГЭР ВЕТЕРАН-ДУОБАТЧЫТТАР ОРТОЛОРОУГАР ЫҤЫТЫЛЛАР ТҮРГЭН ДУОБАККА КҮРЭХТЭҤИН БАЛАҤЫАНҤАТА

1. Сыала-соруга: улууска дуобаты сайыннары.
2. Буолар күнэ, бириэмэтэ: 2004 сыл, бэс ыйын 22 күнэ. Сарсыарда 10 чаастан.
3. Мизстэти: Чурапчы сэл., П.Е.Бараксанов аһынан стадион (ардах түһэр түгэнигэр КСК).
4. Күрэхтэһиҥ кытталлар: саастарынан арааран 4 бөлөһүнэн: 55-60, 60-65, 65-70, 70-тан үөһэ саастаахтар.
5. Күрэхтэһиҥ көрүүгэрэ: нуучча дуобата, сүүс харахтаах дуобат.
6. Бөлөһө бу икки дуобакка ким төһө элбэх очкуну ыһааһынан кы-айылаахтар быһаарыллаллар.

Билсэр телефоннуг: 41 - 268.

Биир дойдулаахпыт, олонхотун Иннокентий Гурьевич Тимофеев – Теплоухов төрөөбүтэ 135 сылыгар аналлаах улуустааһы “Ебүгэ талаана – ыччакка” дьээн оһуоккайга, дэгэрэн ырыаһа күрэх балаһыанньата.

Тэрийээччилэр: Улуустааһы культура управлениета, нору-от айымнытыгар уонна социальной-культурнай үлэбэ инфор-мационнай-методическай киһиз, Хайахыт нэһилигин дьаһалтата, Хайахыттааһы Сыннаһаан киһиз.

Буолар сирэ, күнэ: Хайахыт нэһиликэ, бэс ыйын 20 күнэ.

Ыһааһылар көрүүгэрэ: оһуоккай, дэгэрэн ырыа.

Сыала-соруга: олонхотун И.Г.Тимофеев – Теплоухов аһ-тын үйэтигин, тыһаан уус-уран айымны көрүүгэрэн сайымна-ры, көлүнэттэн-көлүнэһэ бэриллибит норуот ыһаатын-тойу-гун эдэр ыччакка тиздир, фольклору толорор сааа талааннары көрүү, таһаарыы.

Оһуоккай күрэхэ

Оһуоккай күрэхэ ыһаах түһүлгэттигэр күнүс 14 чаастан ыһаа-лар.

Күрэх усулуобуйата: толороччу оһуоккайын тылын суруту-нан жорига туттарар. Кыттааччылар саастарынан көрөн үс бөлөһө араарыллаллар:

- эдэр, сааа этээччилэр түһүлгэлэра (18-тан 30-гар дьэри);
- күсэйэр күнээхтэр түһүлгэлэра (30-тан 55-гар дьэри);
- идэтибит этээччилэр түһүлгэлэра (55-тан үөһэ).

Оһуоккай сүрүн темата: И.Г.Тимофеев – Теплоухов, сааа-ан сайын, үрүг туһаа ыһаах тустарынан.

Күрэх ирдэбилэ:

- этээччи түһүлгэ дьонун байэтигэр тардыта уонна ту-таһына;
- үгүүү тыһын дириг ис хоһооно, тематын толору аһыан уустаан-ураннаан көһүлүүтэ;
- этээччи куолаһын күүһэ, чалларкэйэ, кыһахтаах доһууоһа, үтүн тыһа;
- этээччи кэрэтик тутта-халта сылдыан этиһэ, сахалыы таһаа-сааа;
- этэр тыһын чуолкай иһилиһиэ.
- Күрэх түмүгүнэн манньык аһтар иһэриллэллэр:
- И.Г.Тимофеев – Теплоухов аһыан бириис;
- Н.Н.Протасов аһаан бириһэ;
- “Хомоһой тыһаах этээччи”;
- “Эдэр кээкиллээх этээччи”;
- “Чуор куолаһ”;
- “Түһүлгэлээх этээччи”.

Дэгэрэн ырыа күрэхэ

Дэгэрэн ырыа күрэхэ олохтоох Сыннаһаан киһинигэр киһиз 20 чаастан ыһааһыт.

Сүрүн ирдэбиллэр:

- кыттааччы сааа хаачыһаамаат;
- ырыаһыт собоһоһун, хас да буолан эбэтэр бөлөһүнэн толо-руон сол;
- фонограмманын эбэтэр музыкаһаай инструментаан доһууоһалара көһүлүлэрэ;
- толоруу уһуна 7–10 мүнүүттэн өрдүбэт;
- ырыаһыт суруйтарыгар ыһаах тыһын сурутууан биз-рэр.

Күрэхтэргэ кыттын усулуоһа – 100 солк.

Кыттар туһунан сайаалкалары бэс ыйын 19 күнүгэр дьэри ыһааһыт. Конкурстар тустарынан информацияны манньык теле-фонна билсинг: 41 - 317 (улуустааһы культура управлениетын норуот айымнытыгар уонна социальной-культурнай үлэбэ ин-формационнай-методическай киһиз).

Тэрийэр болох.

ЭБЭРДЭЛИЙБИТ!

Күндүтүк саныр кийиниптиги, санасптыгы, Хатылы орто оскулатын социальнай педагогун ХОЮТАНОВА Екатерина Романовна Саха Республикаһын үөрэтиригитин туйгуна буолбукунан ис сүрэхпиттэн эбэрдэлиибит!

Учуутал сыралаах идэтин таба тайанангыт, олох инники күөҥүгэр сылдьар дьону иитиһиги, үөрэтиги оболорун махталларын сүтэргинан астыһыт.

Брызгаевтар, Поповтар,
Павловтар, Кривошапкиннар.

Мындабайы бөлүөлэгин олохтообун, биригэ үөрэммит дьүөгэбиги, амарах ийэни, эйэс эбэни НЕУСТРОЕВА Ангелина Георгиевна дьолун-бэлэс 50 саасын туолбукунан, күөх сайын үгэннээн турар кэмгэр күн сирин көрбүкүмөн ис сүрэхпиттэн иттикти-истиһикти эбэрдэлиибит!

Баҕарабыт эйиэхэ, дьиз кэргэнгэр саха алмаһыны кытаанах доруобуйаны, Оболорун, сиэниг үөрүлүгүмүн, ситиһилэринэн, талталларын дьолонон үтүүнүк, доруобайдык олоҕо дьон алгыһыт.

Эбэрдэни кытта Амма орто оскулатыгар биригэ үөрэммит табаарыстарыг.

СУРУТТААЧЧЫЛАР
ИСТИИЛЭРИГЭР!

"Сага олох" хаһыат 8-с күүнүсэ 52 №-дээх, 13 күүнүсэ 53 №-дээх, 20 күүнүсэ 56 №-дээх, 22 күүнүсэ 57 №-дээх талаарыларга вкладыштаах эрэри биригэи нүмэригэр баҕыттар, чуолкайдан түмүгүн, исчилик нүмэригэр ааҕыллалар. Ошон сибээстээн бүтүгү хаһыат 72 - 73 (9133 - 9134) №-дэринэн ситэриллэн бэрилинэ.

БИЛЛЭРИИЛЭР

С.А.Новгородцев аатынан Чурапчы орто оскулатын 1989 сылааха бүтүрүтүп выпускниктары бэс ыйын 17 күнүгэр күнүс 15 частан "Симбир" остолобуойга 15 сыллаах үбүлүбүтүн баһиһи-ир дьоро бэлэһэ ытырабыт. Бу дьаһал туһунан ситиһили инфор-мацияны маньык телефоннарга эрийэн билсин: 41 - 448, 42 - 404, 41 - 845.

х х х

Чааһынай ритуалнай сыах үлэнир. Өрбүтэ суох, сыаната чөлүк. Аадырыһыт: Партизанская ул., 22. Билсэр теле-фонут: 41 - 377.

АТЫЛЫБЫТ

Сүүрз сылдьар бортоной УАЗ массынаны. Сыаната кэлэти-ини. Билсэр телефонут: 41 - 753. Аадырыһыт: Рабочая ул., 16.

х х х

Чурапчы салиһыныттар Константин ул. 24 №-дээх дьиз-тигэр 8-с квартира атыһынар. Үс хостох, толору хаа-чылыла-лаах. Билсэр телефонут: 41 - 811.

ТУРИСТИЧЕСКАЯ
КОМПАНИЯ ТЭСО

Набирает группы:

- автобусный тур "Пять столиц Европы" (начало июля, 310 евро);
- тур по Европе + отдых на Лазурном берегу.

Автобусные туры с отдыхом на море от 380 у.е.

Отдых на море:

- Турция (от 200 у.е.);
- Испания (от 350 у.е.);
- Греция (от 350 у.е.);
- Китай (от 450 у.е.)

Детские молодежные лагеря

- (Евпатория, Крым)
- детский лагерь "Дельфин", 15 дней - 6500 рублей (15 + 1 руководитель бесплатно);
- детский оздоровительный лагерь "Золотой берег", 21 день - 8250 рублей (10+1 руководитель бесплатно).

Предоставляются:

- Услуги по Москве (трансфер, гостиница, сопровождение).
- Продажа и бронирование авиабилетов в офисе компании.

Наши адреса и телефоны:

- Москва, ул. Петровка, 21, стр.2
- Щ - 01 - 40.
- г. Якутск, ул. Аммосова, 3А.
- Телефоны: 45 - 08 - 22, 45 - 05 - 67.
- Факс: 42 - 00 - 26.

Редактор Г. Г. ПОПОВ.

ААДЫРЫСЫТ: 678670,

Чурапчы сэл., Корл Маркс уул., 26 "а".

ТЕЛЕФОННАРЫТ:

редактор - 41-332, отделлар - 41-265.

E-mail: Osanaoloh@churap.sakha.ru

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительствота, Чурапчы улуунун "Сага олох" редакционной-издательской холбоһук государственной учреждение. Маассабай информация средстволорун туһунан РФ Сокуоннорун гутуунуу контуруоллуур уонна регистрациалаар РФ бэчээк СР региональной управлениитыгар 2003 с. бэс ыйын 20 күнүгэр регистрациаламмит нүмэрэ - ПИ №19-0423.

"Сага олох" редакционной-издательской холбоһук Г.У. Офсетнай бэчээт. Сахааһын №72-73. Тираж 2720. 16.06.2004 с. бэчээк бэрилинэ. Хаһыат нэдиэлэ устэ: олгоруунука, чэппиэргэ уонна субуотоба төхсөр.

Иһирэх тылһыан.

АЙАН ХААЛЛАРЫТ АЙЫМНЫЛАРА
УТУӨНУ, КЭРЭНИ КЭРЭНЭЛИЭХТЭРЭ

Саха уус-уран литературатыгар биригэ туһунан суоллаах-истээх, "Ийэ тыл" конференция кыттылааҕа, тыыл, үлэ ветерана, хоту көһөрүлүү кыттылааҕа, партия чилиэнэ, бэйэтэ суруйбут киингэтин аатынан норуот илгэрбит псевдонимнаах автор, Мугудайтан төрүттээх Хатылы нэһилиэгин олохтооҕо Иван Петрович ОКОНЕШНИКОВ - Хочун бу дьыл бэс ыйын 14 күнүгэр үлүн ырахан ыарымтан билиги кэжэбиттэн өлөн туораата.

Иван Петрович 1925 с. ахсынны 18 күнүгэр Мугудай нэһилиэгин (урукута Манга улуунун II Малдыксы) Аппыт алааһыгар Оконешиковтар дьиз үйэлэрин тухары дыдаһы дьиз кэргэнгэр төрөөбүтэ. Аҕата Кунуй Бүтүккэ дьиз үлэтэ атынны билбэт "Кыһыл сис" колхоз бастаах үдүрүгү, субан сүөһү боскууга, ийэтэ маньыкыт этилэр.

1933 с. Уйбаан, оро сизинэн, Күдүл начальнай оскулатыгар үөрэнэ киирбэтэ. Дьонно эрдэ өлөннөр үөрэтигэр тохтоон колхозка үлэтигэрэн киирбэтэ, тулааһа кыһалыта кыһылбыта, оһука эбии сэрэн ыар тыһа, күс өттүнэн көһөрүтэ уруулу барыта оро киһиэхэ ыар оскулан буолбута.

Уйбаан хоту көһөрүлүүтэ М.Горькай аатынан колхозу кытта Дьымгэн оройуонугар Сылаах нэһилиэгэр тийэн, бастаах сылыгар 16 саастаах уол андаатар булгааһыгар үлэстэн элбэх эрийи көрсүбүтэ. Ненуе сылыгар Дьымгэнгэ интернака олоҕо V-с кылааска үөрэтин саллабыта. 1946 с. Дьокуускайдааҕы кооперативнай техникумга үөрэнэр чычээк тиксибэтэ. Охотовед идэтин баһылаан, хоту биригэ сыл үлэстэ, икки сыллаах байыанай училищега киирбэтэ. Ол эрэри доруобуйата мөлтөөн, II группалаах инбэлиит буолан, тэннэн кэлэн охотовед идэтинэн Амма оройуонугар, Чурапчыга Эрлик Эрмистин, Субуруускай ааттарынан совхозтарга өр сылларга үлэстэбитэ.

Иван Петрович көлүтэ барыт "Кыһыл сис" колхозун дьонно 1944 с. Нам Мельковский аатынан колхозугар баҕа өттүнэн холбоскултара эрэри, олохторо онтон кенэн бөрбөтүтэ. Дьонноро төрөөбүт буордары аҕаллара күн-түн күүтүрөн, олохтоох салалта себүлэспитин үрдүнэн дойдуларыгар барарга тэриммиттэрэ. Биригэ дойдулаахтара төрөөбүт төрүт буордарын буалларыгар Уйбаан эмиз үлүстүк сүүрбүтэ, ССКП КК тийэ туруорсубута.

Хоту көһөрүтэ элбүт-сүлүт уонна

тыһынаах эргиллэн кэлбит дьоннорун үйэтигигэ Иван Петрович элбэхтик үлэстэ. Ол курдук, ССРС культуратын туйгуна Афанасий Дмитриевич Аммосовтын "Күндүл эбэ көһөрүтэ" дьиз аҕы-кииниги хомуйан бэчээк таһаарытара. Олохто тардыһылаах Иван Петрович ханна да тийиһинэ олоҕор туйлэтин историтын, дьонун-сэргэтин сэнээрэн үөрэтэр үлэстээх этэ. Хатылы нэһилиэгэр кэлэн Анна Михайловнаһын холбоһон, бур-бур буруу талааран илээтих ыал буолан олобуттара. Кыастарын Иннаны үөрэттэрэн үлэтиг оҥорбуттара. Уйбаан "Дойдун мэнэ Хатылы" дьиз нэһилиэк историтын кэспир дьонун киингэни бэчээттээн талаарга быһаччы үлэстэһэ, дьон-сэргэ маастарын ылбыта.

Иван Петрович оскулаһа үөрэнэ сылдьан "Дьымгэ турааҕа" дьиз билиги дойдуга дэлгэ хөстөр, оҕоло дьиз эриэхэ аһылыктаах көтөрү көрбүтүн туһунан уус тыһыан суруйбутун учуутала хайаабыттан эр мэлэн, "Бөх чабылларын ыраата", "Миниһик ыраата" дьиз сахалык хобуулары дьонгон истибитин сүөһүн, литературнай эйгэһэ бастаах хобууларын саҕалаабыта. Кини эдэр сылдьан суруйбут хобуһунорун, бэлэтээһиннэрин тэрээтэрин олус харистаан илдьэ сылдьара, күндүгү саныра. Бу хобуһунорго Иван Петрович олоҕо, оһуһуһуһу оро сааһа, эригдээх, ол эрэри ханьык баҕарар киһиэхэ олус күдү, хаһан да эргиллэбэт эдэр саас, бастаах талал истиг иэйиллэрэ эһиллэлэр. Хобуһунан суруллубут дьенник буолан олоҕон кэлбит олобун кыһынарын сырдаталлар.

1971 сыл "Эргийиллэбэтэх унуктар эргийдэрэ" дьиз сөһөн суруйан Амма оройуонун хаһыатыгар бэчээтлэһтэ. Онгон 1975 с. "Хотуу сүлүс" сурунаалга "Хочун" дьиз ааттанан, 1979 с. тупса киингэнэн бэчээттанан дьон-сэргэ бийрөбилиһи ылбыта. Бу айымны "Байкал" дьиз буряттар сурунаалларыгэр нууччалык пидстрочнай тылааһа икки нүмэргэ тахсыбыта. Бурятты тыһыан биллиилээх поэт Гунга Чимитов бу айымныны саҕардыбыта. Иван Петрович бурят дойдугар күүлэйдии бара сылдьыбыта. Маны таһынан "Илин үрэх абылаһа", "Кыскаан өйдөөбөтөх хамуһкитин уута", "Сенька Новиков ханна буолар?", "Кыһыны үөрүтэ", "Сааскы түнү саҕата", "Ытык эбэ" дьиз уо.д.а. айымнылары суруйан хаалларда.

Иван Петрович калын биригэ саамай улахан суруйуутунан 2003 с. "Чолбон" 3 №-гэр бэчээтлэммит "Намныкыан оро эрдэһинэ" дьиз сөһөнэ буолар. Айымныга автор талталлаах кэргэни РФ үөрэтиригитин туйгуна, алын кылаастар учууталлара Анна Михайловна Попова оро сааһын туһунан дьүлүбүтүн киһи эрэ долгуйа ааҕар.

Иван Петрович суруйуунан дьарыктанарын таһынан эдэр сылдьан боростуой хараадаһынан киһини уруһуйдуурун себүлүүрэ. Урут хаартыска улаханьык сайда илигинэ дьон көрдөһөн бэйэлэрин уруһуйдаһан ылаллара. Ити талаанын сайымнарбыта буоллар портретист буолара хааллаҕа. Уйбаан биригэ себүлүтэн дьарыктайыт дьарыга - дьаһагы оҥотон, сурук сылгыны көрүү-истиһи. Убаһатыттан керек-харайан илпик Хотчун дьиз сүрэхтээбит сылгыга сурук үтүтэ буолан, ууус, нэһилиэк чизин көмүсээн бэчээк бастааһын каларын үөрэ-көтө, себө-махтайа көрбөт. Төһө да ыар ыарыһа сыттар, Иван Петрович Хотчунун сүүрүтүн истэ-сүрөһа сылгыта, бу киһи олохто тардыһытын биригэ чөлүлэй туһуга буолар. Өссө да айым-туһон баҕарар этэ да, ыар ыары дэлгэ тыһыраа илдьэ бардаҕа...

Аҕа табаарыһыт, үлэстэннээхлит, дойдубут, сүбэһиллэит Иван Петрович - Хотчун, үлүн уугар сылаастык, симнаастык утуй. Эн сүрдүк мөссүнүг, орто дойдуга айан хаалларбит айымныларын үтүөнү, кэрэни кэрэһэллэһтэрэ. Бьдан дьылларга быраһыт.

Хатылы нэһилиэгин кырдыабаһара, Хотчун талааныгар сүүрүтүр нэһилиэк олохтоохторо, биригэ үлэстээбит табаарыстара,

Диринтэн төрүттээх Горнай улуунун Бэрдэгэстээх салиһыныаһын олохтооҕо

ПЕТРОВ Николай Егорович

үлүн ырахан ыарымтан бу олохтон туораабытынан күндү дьүөгэбигэр Александра Романовна, убайыгар Владимир Егоровича дириг кулурбаммын тирээбэт.

Диринтэн дьүөгэлэрэ

Александра, Светлана, Анна.

Кулурбаммын тирээдэллэр:

- Николай Егорович өлбүтүнэн убайыгар Петров Владимир Егоровича, кийиһигэр Петрова Александра Семеновнага Диринг орто оскулатын XII ылуһа.

Талталлаах аҕалара, эһэлэрэ, педагогическай үлэ, тыыл, спорт ветерана, хоту көһөрүлүү кыттылааҕа, Саха АССР үтүөлээх тренера, "Учууталлар учууталлара", "XX үлэ чулуу үлэһитэ" аналлаах Хотчун нэһилиэгин Бочуоттаах гражданина

ЗАХАРОВ Иван Петрович

эмизэ ылдыан билиги кэжэбиттэн туораабытынан кэргэнигэр, оболоругар, сизинэригэр, аймактарыгар кулурбаммын тирээбэт.

Диринтэн П.П.Платонов дьиз

кэргэнэ, Кобяковтар, Чурапчытан Карсанавтар,

Дьокуускайтан Платоновтар, Алексеевтар.

Кулурбаммын тирээдэллэр:

- Күндү учууталыт Захаров Иван Егорович эмизэ ылдыан өлбүтүнэн кэргэнигэр Мария Дмитриевнага, кыһыгар, биригэ үөрэммит дьүөгэбигэр, табаарыһыгар Татьяна Ивановнага, киһи дьиз кэргэнигэр, биригэ төрөөбүтэригэр Диринг орто оскулатын XIII ылуһа.

Күндү адыһыт, Мугудайтан төрүттээх Амма улуунун Абага нэһилиэгин олохтооҕо

ОКОНЕШНИКОВА Анна Филипповна

ырахан ыарымтан өлбүтүнэн уолаттарыгар, кийиһтиригэр, сизинэригэр, бары аймактарыгар дириг кулурбаммын тирээбэт.

Чурапчытан биригэ төрөөбүт балта

Боккуойа, күтүтэ Ньуккулай

Кривошапкиннар уонна кийилэр оболоро.

Автор суругар этилэр санаа
редакция позициягар калдын сөп түбөһөр
буолбатах. Сурукка ийиллэр чаччылар
кырдыккаахтарыгар эппэтиннэһи
автор тус бэйэтэ сүтэр.